

ÄNNU ETT KÄRNKRAFTSVAL

SÖREN HOLMBERG

Sammanfattning

Valåret 2022 innebar en mycket stor omsvängning i svenska folkets åsikter om kärnkraften. Effekten av härdsmältan i Fukushima 2011 – som stärkte kärnkraftsmotståndet i Sverige – suddades definitivt bort. Andelen för en långsiktig användning av kärnkraft stärktes rekordmycket valåret 2022 till 54 procent, en uppgång med hela 14 procentenheter sedan 2021. Det är den största förändringen under ett enskilt år av åsikterna om kärnkraften sedan frågan politiserades under 1970-talet. Därtill spelade kärnkraftsfrågan en roll för valutgången 2022. Regeringen Andersson (S) föll och ersattes av regeringen Kristersson (M) delvis på grund av partibyten orsakade av kärnkraftsfrågan. Det är andra gången kärnkraften är med och förorsakar ett regeringsbyte i Sverige. Första gången var 1976 då regeringen Palme (S) fick avgå och efterträddes av regeringen Fälldin (C) efter ett val dominerat av kärnkraftsfrågan.

Det såg ut som om kärnkraftsfrågan äntligen skulle kunna lösas i Sverige – efter nästan femtio år av politiska motsättningar. Energiöverenskommelsen som slöts åren 2016/2017 var blocköverskridande och Sveriges båda regeringsbärande partier, Socialdemokraterna (S) och Moderaterna (M), deltog liksom Miljöpartiet (MP), Centerpartiet (C) och Kristdemokraterna (KD). Svensk elproduktion skulle vara hundraprocentigt förnybar år 2040. Det innebar att kärnkraften skulle fasa ut. Men överenskommelsen var en kompromiss. En brasklapp bifogades: ”Detta är ett mål, inte ett stopppdatum som förbjuder kärnkraft och innebär inte heller en stängning av kärnkraft med politiska beslut” (SOU 2017:2, s. 13).

Bläcket hann knappt torka på underskrifterna innan Kristdemokraterna och partiledaren Ebba Busch utnyttjade brasklappen och började argumentera för mer kärnkraft i valrörelsen 2018. Den som många trodde avpolitiserade kärnkraftsfrågan politiserades igen av Kristdemokraterna. År 2019 anslöt sig Moderaterna till Kristdemokraternas ståndpunkt och båda partierna lämnade Energiöverenskommelsen. Utanför energiöverenskommelsen förenades KD och M med Liberalerna (L) och Sverigedemokraterna (SD), som sedan länge velat satsa på kärnkraften. Ett kärnkraftspositivt partiblock bildades på högerkanten i svensk politik. På andra sidan stod de rödgröna partierna (V/S/MP) och (C). De ville fortsatt avveckla kärnkraften på lång sikt. Två nya politiska block och regeringsalternativ föddes i Sverige åren 2018/2019. Kärnkraftsfrågan var i hög grad instrumentell bakom

förändringen och Kristdemokraternas Ebba Busch skall ha ”äran” som den viktigaste barnmorskan.

När energiöverenskommelsen slöts åren 2016/2017 var den i samklang med folkopinionen. Över femtio procent i SOM-institutets nationella undersökningar var för en långsiktig avveckling av kärnkraften mot endast strax under trettio procent som ville fortsätta med kärnkraft. En mycket tydlig övervikt för en avveckling. En orsak till det starka stödet för en utfasning av kärnkraften var härdsmltan i Fukushima år 2011 (Holmberg, 2022). Men detta skulle ändras radikalt av den kampanj för kärnkraft som Kristdemokraterna med Ebba Busch i spetsen startade inför valet 2018. Opinionsstödet för att långsiktigt använda kärnkraften började öka mycket påtagligt, från 26 procent 2017 till hela 40 procent 2021. Förändringarna vissa år var bland de största vi någonsin sett – i paritet med några av de stora opinionsförskjutningarna under 1970-talet och efter olyckan i Tjernobyl (Holmberg, 1988; Holmberg & Asp, 1984; Holmberg & Hedberg, 2019).

Frågan är om den stora åsiktsförändringen till förmån för mer kärnkraft fortsatte under valåret 2022.¹ Hypotesen är att så skedde. Kärnkraften och energipriserna var bland de mest omtalade frågorna under valrörelsen. Ordet kärnkraft förekom mycket oftare i medierna år 2022 än tidigare år efter olyckan i Fukushima. I analys- och kommunikationsföretaget Retrievers undersökningar förekommer det enskilda ordet kärnkraft 20 128 gånger under valåret 2022, att jämföra med 8 871 gånger år 2021.² En annan fråga är om kärnkraftsfrågan var en av faktorerna bakom att den socialdemokratiska regeringen förlorade makten 2022. Om så, är det andra gången en S-regering förlorar makten på grund av kärnkraften. Olof Palme (S) fick lämna statsministerposten till Thorbjörn Fälldin (C) delvis på grund av kärnkraftsstriden i valet 1976. Palme var för kärnkraften och tappade röster till Fälldin som var mot kärnkraften (Holmberg, Westerståhl & Branzén, 1977; Petersson, 1977).

Mycket framgångsrik kampanj för mer kärnkraft

Opinionsvinden till förmån för kärnkraften fortsatte att blåsa under valåret 2022. Och det med tilltagande styrka. Utfallet i SOM-undersökningen hösten 2022 visar ett rekordstort stöd för att i framtiden fortsätta använda kärnkraften. Svarspersonerna har ställts inför fyra olika förslag, varav två är inriktade mot en avveckling av kärnkraften och två är inriktade mot ett bevarande av kärnkraften. Förslagen om avveckling handlar om att antingen avveckla kärnkraften så snart som möjligt eller att avveckla efter att de nuvarande kärnkraftsreaktorerna har tjänats ut. Förslagen om fortsatt användning handlar om att antingen ersätta de nuvarande reaktorerna med som mest lika många nya som idag eller att framgent utöka det totala antalet reaktioner så att Sverige på sikt kommer att ha fler reaktorer än idag. De svarande har endast kunnat ange ett av de aktuella alternativen. När resultatet av de fyra förslagen slås samman i två kategorier – avveckling respektive fortsatt användning – visar det sig att en majoritet, 54 procent, vill långsiktigt

använda kärnkraften medan endast 31 procent vill avveckla (se tabell 1 och figur 1). Andelen utan åsikt är 15 procent, något lägre än vid tidigare undersökningsår. Åsiktsförändringen under 2022 är i själva verket så stor att vi inte tidigare i kärnkraftskonfliktens femtioåriga historia har sett något liknande. Jämfört med hur opinionsläget såg ut ett år tidigare, 2021, har andelen kärnkraftsanshängare ökat från 40 till 54 procent, en ökning med hela 14 procentenheter. Tidigare rekord var 9 procentenheter när det gäller förändringar i åsikterna om kärnkraften under ett år. Det har inträffat vid fem tillfällen: under två olika år på 1970-talet, efter Tjernobylyolyckan 1986, efter härdsmltan i Fukushima 2011 och under år 2021 efter att den värsta perioden av coronapandemin passerats.³

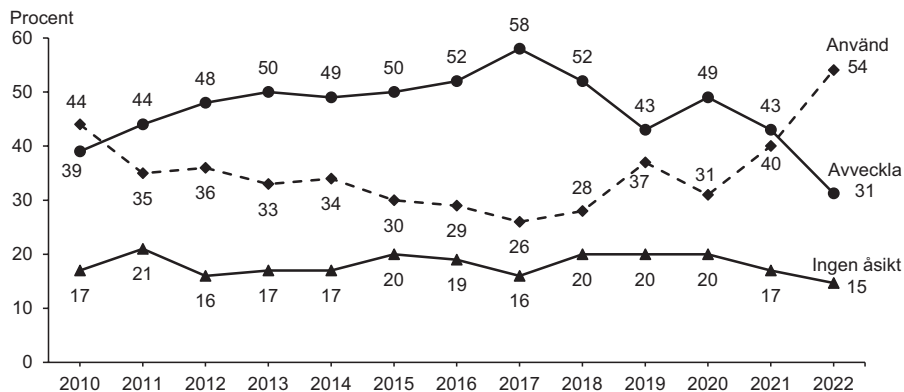
Tabell 1 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige, 2010–2022 (procent)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Avveckla kärnkraften snarast	8	10	11	11	11	12	12	14	12	9	10	9	4
Avveckla kärnkraften, men utnyttja de kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut	31	34	37	39	38	38	40	44	40	34	39	34	27
Använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest lika många nya som idag	27	24	25	23	25	22	19	17	17	23	19	20	23
Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än de nuvarande i framtiden	17	11	11	10	9	8	10	9	11	14	12	20	31
Ingen uppfattning/ej svar	17	21	16	17	17	20	19	16	20	20	20	17	15
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antal personer	1 653	1 597	1 524	1 644	1 705	1 738	1 650	1 827	1 797	1 730	1 871	1 610	1 805

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?'. Svarsalternativen framgår av tabellen. Endast ett alternativ kunde anges. Denna formulering ställdes första gången 2020. Åren 2010–2019 användes samma huvudfråga men med något olika svarsalternativ 'Avveckla kärnkraften snarast', 'Avveckla kärnkraften, men utnyttja de 10 kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut', 'Använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest 10 nya reaktorer' och 'Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än nuvarande 10 i framtiden'. Procentbasen utgörs av samtliga som har fått frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2022.

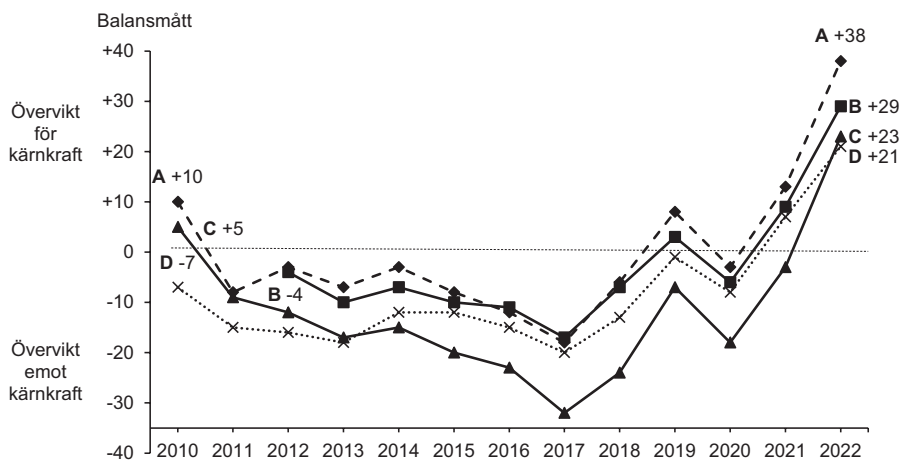
Figur 1 Opinionsutvecklingen i frågan om att avveckla eller använd kärnkraften på lång sikt, 2010–2022 (procent)

Kommentar: För frågans lydelse och svarsalternativ, se tabell 1. Procentbasen utgörs av samtliga som har fått frågan. Antalet svarande är ca 1 500–1 900 för de olika undersökningsåren. Kärnkraftsolyckan i Fukushima inträffade i mars 2011, ungefär ett halvår innan SOM-undersökningens mätning 2011.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2022.

Det tydligt ökande stödet för en långsiktig användning av kärnkraften märks även i andra kärnkraftsfrågor som ställs i den nationella SOM-undersökningen. Frågorna handlar om huruvida Sverige framöver ska satsa mer alternativt mindre på kärnkraft, hur positiva alternativt negativa svarspersonerna är till kärnkraft samt inställning till förslaget om att Sverige på lång sikt bör avveckla kärnkraften. Därtill kommer frågan ovan som presenterar flera olika alternativ för kärnkraftsanvändningen (se tabell 1). En översiktlig presentation av resultaten på dessa totalt fyra frågor visas i figur 2. Svaren har grupperats i två dimensioner, en tudelning bestående av alternativen ”övervikt för kärnkraft” respektive ”övervikt emot kärnkraft”. Resultaten visar på en klar övervikt för kärnkraftspositiva åsikter i samtliga frågor. Och nivåerna på stödet för kärnkraften är i samtliga fall rekordhög – klart högre än tidigare år. Det är ingen tvekan om att effekten av Fukushimakatastrofen 2011 nu är definitivt borta. Kärnkraftsanhängarna är tillbaka i majoritet precis som före härdsmltan i Fukushima.⁴ En framgångsrik politisk kampanj för kärnkraften har lyckats suddat ut effekten av en kärnkraftskatastrof. Det har vi även kunnat se tidigare. Kärnkraftsopinionen är känslig för katastrofer och kampanjer.

Figur 2 Stödet för kärnkraften bland svenska folket, 2010–2022 (balansmätt)

- A. Andel satsa mer/satsa ungefär som idag minus andel satsa mindre än idag/helt avstå från energikällan.
- B. Andel mycket/ganska positiv till kärnkraft minus andel mycket/ganska negativ.
- C. Andel använd kärnkraft långsiktigt i Sverige minus andel avveckla kärnkraften.
- D. Andel dåligt förslag minus andel bra förslag på påståendefrågan: "Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften".

Kommentar: Balansmätt beräknas genom att andelen dåligt förslag (eller motsvarande) dras från andelen bra förslag. Måttet varierar mellan -100 och +100, där -100 innebär att samtliga svarar dåligt förslag och +100 att samtliga svarar bra förslag. Beräkningen baseras på samtliga som har fått frågan respektive år.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2022.

Kärnkraftens socioekonomiska åsiktsmönster

Den stora förändringen i kärnkraftsopinionen under senare år har inte på något avgörande sätt påverkat kärnkraftsfrågans samband med olika sociala och demografiska variabler. Könsskillnaderna i stödet för att långsiktigt använda kärnkraften är fortfarande mycket stort. En klar majoritet bland män är för användning av kärnkraft (67 procent) medan kvinnor är mindre positiva (42 procent). Differensen på 25 procentenheter har varit ungefär densamma sedan olyckan i Fukushima 2011 (tabell 2). När det gäller ålder har de yngsta (16–29 år) hela tiden sedan Fukushimaolyckan varit något mindre positiva till kärnkraft än de äldsta (65–85⁵ år). Skillnaden har minskat över tid, men ökade ånyo år 2022. Låg- respektive högutbildade personer har under alla undersökningsår stöttat användningen av kärnkraft i ungefär samma utsträckning. Åsiktsskillnaderna har oftast hållit sig inom någon eller några få procentenheter. Utbildningsnivå är inte en viktig förklaringsfaktor bakom svenska folkets åsikter om att använda kärnkraften långsiktigt. Klass

däremot har tydligare samband med åsikterna i kärnkraftsfrågan. Högre tjänstemän och företagare tenderar att vara mest positiva till kärnkraft medan arbetare är mer skeptiska. Jordbrukare brukar också vara mer negativa än genomsnittet i Sverige; dock inte 2022. Valåret 2022, när Centerpartiet förlorade stort bland bönder och Sverigedemokraterna samtidigt gick framåt i gruppen, visar SOM-undersökningen ett rekordstort stöd för kärnkraften bland jordbrukare (57 procent). Ett motsvarande resultat syns också när det gäller stödet för kärnkraften på landsbygden. Landsbygdsbornas stöd är rekordstort 2022, 60 procent, vilket är klart starkare än stödet i storstäder, som är 43 procent. En så tydlig åsiktsskillnad mellan landsbygd och storstad har inte funnits tidigare i kärnkraftsfrågan.

Opinionsförändringen i riktning mot ett ökat stöd för att långsiktigt använda kärnkraften är hela 26 procentenheter mellan de båda valåren 2018 och 2022. En hissande stor förändring. Inga andra opinionsförskjutningar när det gäller kärnkraft mellan två val kommer i närheten av det utfallet.⁶ Den kärnkraftspositiva vinden blåser åt samma håll i alla sociala och demografiska grupper. Men i vissa sociala grupper är förändring något större, exempelvis bland personer med medellåg utbildning, bland jordbrukare och bland boende på landsbygden. Något mindre förskjutningar i kärnkraftspositiv riktning kan noteras för högutbildade och för boende i storstäder.

Ideologiska och partipolitiska samband

Åsiktsskillnader i kärnkraftsfrågan mellan olika politiska grupper är större än mellan olika socioekonomiska grupper. Så har det varit ända sedan frågan politiserades på 1970-talet. Kampen om kärnkraften är i allt väsentligt en politisk strid, inte en motsättning mellan olika sociala grupper. Numer är konflikten om kärnkraften en tydlig vänster-högerfråga. Personer till vänster tenderar att långsiktigt vilja avveckla kärnkraften medan personer till höger tvärtom vill satsa på mer kärnkraft. I SOM-undersökningen 2022 är 25 procent av de svarande klart till vänster för att långsiktigt använda kärnkraften. Motsvarande andel bland klart högerorienterade personer är tydligt högre – hela 88 procent (se tabell 2). Skillnaden är 63 procentenheter – en rekordhög differens. Den ideologiska vänster-högerkopplingen i kärnkraftsfrågan är den starkaste vi har uppmätt sedan mätningarna började på 1970-talet. Korrelationen mellan inställning till kärnkraftens långsiktiga avveckling eller användning och position på den subjektiva vänster-högerekala är +0,51 i SOM-undersökningen 2022. I valet 2018 var motsvarande korrelation +0,40.⁷ Kärnkraftskonflikten som åsiktsmässigt började som en strid på tvärs mot vänster-högermotsättningen i svensk politik har idag blivit en mycket tydlig vänster-högerfråga (Korpi, 1980; Vedung, 1979; Holmberg, 2022).

Tabell 2 Andel som är för att kärnkraften används efter social och politisk grupptillhörighet, 2010–2022 (procent)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Samtliga	44	35	36	33	34	30	29	26	28	37	31	40	54
Man	57	49	47	47	47	44	40	36	40	54	44	55	67
Kvinna	31	23	25	19	22	18	19	14	16	20	20	26	42
16–29 år	30	21	25	23	28	21	24	23	21	35	27	37	45
30–49 år	41	36	34	35	34	28	31	23	27	36	34	41	51
50–64 år	40	38	40	34	33	30	29	29	30	38	34	41	59
65–90 år	49	40	40	34	36	33	30	24	30	37	29	40	56
Läutbildade	40	30	36	31	30	28	28	26	21	39	26	42	48
Medellåg	45	32	35	38	39	32	30	29	29	39	32	40	63
Medelhög	44	40	37	32	36	27	29	23	32	36	36	41	57
Högutbildade	47	40	37	32	31	28	30	23	28	35	33	43	49
Arbetarhem	35	31	30	29	28	25	26	23	24	32	28	39	53
Tjänstemannahem	55	41	40	35	36	32	32	26	29	39	35	40	53
Högre tjänstemannahem	56	55	57	49	46	39	40	30	41	41	43	53	69
Jordbrukarhem	43	25	26	25	35	21	13	19	19	36	23	38	57
Företagarhem	50	38	52	36	46	38	34	37	39	54	40	52	64
Landsbygd	40	32	35	32	32	30	20	29	22	40	32	43	60
Tätort	42	32	39	38	34	31	26	22	27	35	33	45	62
Stad	47	38	38	33	35	30	32	28	31	37	32	42	55
Storstad	43	36	32	31	35	26	32	18	27	35	32	34	43
Klart till vänster	22	22	18	20	11	9	13	15	10	19	12	16	25
Något till vänster	27	26	28	23	25	17	16	14	17	23	23	25	39
Varken vänster eller höger	38	29	27	27	31	23	26	20	24	29	22	35	47
Något till höger	58	43	52	45	47	43	39	33	39	47	45	58	72
Klart till höger	70	60	67	58	56	56	60	54	53	65	62	74	88
V	14	21	13	12	16	15	15	12	8	17	10	17	22
S	33	29	27	25	26	16	20	17	18	25	20	26	41
MP	13	10	18	11	8	8	2	13	7	14	18	11	12
C	38	25	27	17	32	27	24	23	17	27	23	34	43
FP/L	62	53	43	38	49	45	50	33	33	32	42	61	70
KD	51	39	34	40	42	46	20	23	31	56	49	67	71
M	63	51	58	53	53	39	43	35	49	55	45	62	80
SD	63	54	50	49	49	53	48	50	50	55	55	66	81
FI	-	-	-	-	-	12	0	5	11	-	-	-	-
Inget parti	24	21	16	20	24	25	19	19	20	28	23	25	43

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?'. Tabellen redogör för andelen som 2020–2022 har svarat 'Använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest lika många nya som idag' eller 'Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än de nuvarande i framtiden' samt som 2010–2019 har svarat 'använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest 10 nya reaktorer' eller 'använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än nuvarande 10 i framtiden'. Procentbasen utgörs av samtliga som har fått frågan. Antalet svarande varierar mellan 1 500–1 900 per undersökningsår.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2022.

Men konflikten om kärnkraften har ända sedan början på 1970-talet även haft en klar koppling till kampen om miljön. Kärnkraftsmotståndare tenderar att vara mer miljöintresserade medan kärnkraftsanshängare tenderar att vara mindre engagerade i miljöfrågan. Detta gamla mönster syns fortfarande i SOM-undersökningen 2022. En knapp majoritet av personer som har ett mycket stort intresse för miljöfrågor vill långsiktigt avveckla kärnkraften, 52 procent. Bland personer som anger att de inte alls är intresserade av miljöfrågor vill endast 5 procent avveckla kärnkraften. En grön inställning när det gäller miljö samvarierar med motstånd mot kärnkraft. En mer grå attityd i miljöfrågor tenderar tvärtom ha en koppling till positiva åsikter om mer kärnkraft.⁸

Detta samband mellan grönorientering och kärnkraftsmotstånd återfinns också i klimatfrågan. SOM-undersökningen 2022 visar att ju oroligare människor är för jordens klimat desto *mindre* vill de använda kärnkraft. Bland personer som säger sig vara mycket oroad för förändringar i jordens klimat vill 52 procent avveckla kärnkraften. Motsvarande andel är endast 2 procent bland personer som uppger att de inte alls är oroad för förändringar i jordens klimat. Kärnkraftsförespråkarnas argument att kärnkraften behövs för att bromsa Jordens uppvärmning har inte gått hem särskilt väl hos klimatoroliga personer. De företrar förnybara energikällor framför kärnkraft. Korrelationen mellan oro för klimatet och inställning i kärnkraftsfrågan är +0,40. Ju högre oro desto mer negativ inställning till kärnkraft.

Men oavsett olika ideologiska samband, har människors åsikter om kärnkraften alltid haft en mycket tydlig koppling till vilket parti de sympatiserar med. Partitillhörighet har sedan tidigt 1970-tal varit en viktig faktor som strukturerat svenska folkets åsikter i kärnkraftsfrågan. Graden av partipolitisering var mycket hög redan i det första kärnkraftsvalet 1976. Spridningen i väljarnas kärnkraftsåsikter och partisynpati i valet 1976 var 0,47 mätt med sambandsmättet eta. Eta-värdet kan variera mellan 0,00 och 100 – ju högre värde desto starkare samband (Holmberg, Westerståhl & Branzén, 1977). Motsvarande värde var 0,42 respektive 0,38 i Val- och SOM-undersökningarna 1988 – en något lägre grad av partipolitisering än i kärnkraftsvalet 1976.⁹ Graden av partipolitisering höll sig sedan på ungefär samma nivå fram till valet 2022 då sambandet mellan partipreferens och kärnkraftsåsikt stärktes markant. Eta-värdet steg 2022 till 0,59 i Valundersökningen och till 0,54 i SOM-undersökningen. Nya, mycket tydliga rekordnivåer.

Vad som hänt framgår med emfas i tabell 2. Jämfört med valet 2018 har den kärnkraftspositiva opinionen stärkts i alla politiska grupper. Men påtagligt mer så bland personer klart till höger (+35 procentenheter) än bland personer klart till vänster (+15 procentenheter). Och partipolitiskt är det främst väljare som sympatiserar med partier i det nya konservativa blocket som blivit mer positiva till att använda kärnkraften långsiktigt, +37 procentenheter för L-sympatisörer mellan 2018–2022, +40 för KD-sympatisörer och +31 för M- och SD-sympatisörer. Motsvarande resultat för V- respektive MP-sympatisörer är +14 och +5 procentenheter. Det är främst till höger som kärnkraftsopinionen har svängt över i positiv riktning

2022. Resultatet är en tydlig partipolitisk skillnad i stödet för att långsiktigt använda kärnkraften. Andelen sympatisörer som 2022 är positivt inställda till att använda kärnkraften på lång sikt är 22 procent för V, 41 procent för S, 12 procent för MP och 26 procent för C. För partiväljarna i det konservativa blocket är motsvarande resultat 70 procent för L, 71 procent för KD, 80 procent för M och 81 procent för SD. Ett klart polariserat opinionsläge mellan blocken med tydligt majoritetsstöd för att använda kärnkraften bland de tre regeringspartiernas anhängare inklusive bland stödpartiet SD:s sympatisörer, samtidigt som oppositionens fyra partier har väljare som endast ger ett minoritetsstöd till en satsning på kärnkraften.¹⁰

Kärnkraften var med och avgjorde valet 2022

Resultaten från alla de undersökningar som gjordes i samband med riksdagsvalet 2022 tyder på att kärnkraftsfrågan var en av faktorerna som ledde till att Magdalena Andersson (S) fick lämna statsministerposten. Liksom Olof Palme (S) 1976 förlorade hon regeringsmakten efter ett mycket jämnt val. Och i båda fallen spelade kärnkraftsfrågan en viktig roll. Men med olika förtecken. Kärnkraftsförespråkaren Palme (S) förlorade till kärnkraftsmotståndaren Fälldin (C). Kärnkraftsmotståndaren Andersson (S) förlorade till kärnkraftsförespråkaren Kristersson (M). För eller emot kärnkraft – Socialdemokraterna förlorar oavsett när det är frågan om ett kärnkraftsval.

Resultaten i tabell 3 visar hur väljare med olika åsikt i kärnkraftsfrågan valde parti i riksdagsvalet 2022. Mönstret är mycket tydligt. Bland väljare som vill snabbavveckla kärnkraften röstade 93 procent på något rödgrönt parti eller på Centerpartiet. Motsvarande andel bland väljare som vill avveckla kärnkraften mer långsamt är 79 procent. Bland personer som önskar använda kärnkraften men inte bygga ut fördelas rösterna jämnt mellan de båda blocken – cirka 50 procent röstade antingen rödgrönt eller på C och en lika stor andel på något av de fyra partierna i det konservativa blocket. Åsikten att kärnkraften ska byggas ut med fler reaktorer är den mest populära åsikten 2022, stödd av 31 procent av svenska folket. I denna grupp röstade enbart 23 procent rödgrönt eller på C, medan de allra flesta (75 procent) gav sin röst till något av de fyra partierna i det konservativa blocket. Väljarnas röstande 2022 strukturerades mycket klart av kärnkraftsfrågan. Riksdagsvalet 2022 var definitivt ett kärnkraftsval.

Tabell 3 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige och val av parti i riksdagsvalet 2022 (procent)

	V	S	MP	C	L	KD	M	SD	Övriga	Summa procent	Antal personer
Avveckla kärnkraften snarast	28	23	33	8	2	0	2	3	0	100	60
Avveckla kärnkraften, men utnyttja de kärnkraftsreaktorer vi har tills de tjänat ut	12	45	14	8	4	3	8	4	1	100	425
Använd kärnkraften och ersätt de nuvarande reaktorerna med som mest lika många nya som idag	3	38	3	7	7	6	25	11	1	100	358
Använd kärnkraften och bygg fler reaktorer än de nuvarande i framtiden	3	17	0	3	7	7	32	29	2	100	488

Kommentar: Frågan lyder 'Vilken är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?'. Frågeformuleringen för val av parti i riksdagsvalet 2022 lyder 'Röstade du i valet 2022 och i så fall på vilket parti?'.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2022.

Det understryks också av vilka frågor väljarna uppgav var betydelsefulla för dem när de valde parti. I SVT/Valu¹¹ placerades "Energi och kärnkraft" på plats fyra som viktig partivalsfråga 2022. Energi och kärnkraft var därtill den fråga som enligt undersökningen ökade mest i omnämmanden som mycket betydelsefull fråga för partivalet jämfört med valet 2018 (Holmberg m.fl., 2023).

Slutsatsen att valet 2022 var ett kärnkraftsval underbyggs av hur partibytena såg ut i valet. SOM-undersökningen har inte någon enkätfråga om partival 2018, så därför kan inte partibytten studeras utifrån detta underlag. Men SVT/Valu med ett mycket stort urval om cirka 11 000 svarande rymmer en fråga om hur väljarna röstade 2018, vilket möjliggör ett studium av hur partibytarströmmarna gick bland kärnkraftsmotståndare och anhängare (Holmberg m.fl., 2023). Resultatet är mycket tydligt. Åsikterna i kärnkraftsfrågan var med och påverkade hur väljare bytte parti 2022. Både de rödgröna partierna och C behöll en högre andel av sina väljare från 2018 om väljarna var negativa till kärnkraft än om de långsiktigt ville behålla den. För det konservativa blockets fyra partier var det precis tvärtom. De lyckas behålla en högre andel av sina gamla väljare från valet 2018 om väljarna var för kärnkraften än om de var mot. Och byten över blockgränser från L/KD/M/SD till V/S/MP/C var vanligast bland kärnkraftsmotståndare samtidigt som byten åt andra hållet oftast förekom bland kärnkraftsanhängare. Eftersom det 2022 fanns klart fler kärnkraftsanhängare än motståndare vann det konservativa blocket nettoröster på alla dessa partibyten. Exempelvis nettovann M och SD tillsammans

röster motsvarande cirka 2 procentenheter på kärnkraftsrelaterade partibyten från S. Andelen blir något lägre när vi kontrollerar för andra åsiktsfaktorer, men den separata effekten av kärnkraftsfrågan kan inte kontrolleras bort.

Ett *Annus Horribilis* för kärnkraftsmotståndare

Annus Horribilis är en gammal latinsk fras för ett hemskt år. Det är en mycket passande benämning på valåret 2022 för alla kärnkraftsmotståndare. Opinionsstödet för att avveckla kärnkraften sjönk till rekordlåga siffror samtidigt som andelen svenskar som ville satsa på att långsiktigt använda kärnkraften nådde majoritetsnivåer. Omsvängningen i kärnkraftsopinionen mellan 2021–2022 är den största vi har sett sedan kärnkraften politiserades på 1970-talet. Andelen kärnkraftsanhängare steg med hela 14 procentenheter till 54 procent, som nu långsiktigt vill använda kärnkraft. Avvecklingstanken stöds 2022 av enbart 31 procent av svenska folket.

Valutgången blev också den hemsk för kärnkraftsmotståndarna. Det konservativa blocket vann en nätt seger och kunde bilda regering med stöd av Sverigedemokraterna. Ett av den nya regeringens uttalade vallöften var att satsa på en utbyggd kärnkraft. Kärnkraftslöftena bar frukt. En av faktorerna bakom valsegern var kärnkraftsfrågan som bidrog med partibytarvinster netto för L/KD/M/SD. Den socialdemokratiska regeringen Andersson förlorade valet 2022 delvis på grund av kärnkraftspolitiken, precis som också regeringen Palme (S) förlorade valet 1976 delvis på grund av kärnkraften. Ironiskt nog var regeringen Andersson (S) motståndare till kärnkraft 2022 medan regeringen Palme (S) 1976 var förespråkare för kärnkraft. Kärnkraftsfrågan är uppenbarligen inte Socialdemokraternas starkaste gren.

Dock fortsätter den femtioåriga striden om kärnkraften. En bred blocköverskridande överenskommelse om energipolitiken har ännu inte kommit på plats när detta skrivs våren 2023. *La Lutte Continue*, kanske även i valet 2026?

Noter

- ¹ Ett tack till Sofia Axelsson och Richard Karlsson som varit behjälpliga med datakörningar och konstruktionen av tabeller och figurer.
- ² År 2011 förekom ordet kärnkraft 18 953 gånger i medierna enligt Retriever.
- ³ Andelen kärnkraftsmotståndare minskade med 9 procentenheter (pe) mellan både 1976–1977 och 1977–1978. Folkpartiet och Moderaterna, som legat lågt i kärnkraftsfrågan under valrörelsen 1976, återgick till att betona sitt stöd för kärnkraften (Holmberg, 1978; Holmberg, Westerståhl & Branzén, 1977; Holmberg & Petersson, 1980). Den kortvariga Tjernobyleffekten 1985–1986 var också 9 pe, liksom effekten av olyckan i Fukushima 2010–2011 (Holmberg, 1988; Holmberg & Hedberg, 2019). Även under 2020–2021 ökade stödet för kärnkraftsanhängarna med 9 pe (Holmberg, 2022).

- 4 Kärnkraftsanhängarna gick om kärnkraftsmotståndarna i opinionen år 2003. Dessförinnan, sedan olyckan i Tjernobyl, hade kärnkraftsmotståndarna en övervikt i opinionen – om än långsamt minskande (Holmberg & Hedberg, 2019).
- 5 Sedan 2022 ingår även 86–90-åringar i undersökningen, varför gruppen äldre här avser 65–90-åringar.
- 6 Förändringen i stödet för att använda kärnkraften var +5 procentenheter (pe) mellan valen 1988–1991, -2 pe mellan 1991–1994, +3 pe mellan 1994–1998, +13 pe mellan 1998–2002, +11 pe mellan 2002–2006, -6 pe mellan 2006–2010, 10 pe mellan 2010–2014, -6 pe mellan 2014–2018 och +26 pe mellan 2018–2022.
- 7 Korrelationskoefficienten (r) kan variera mellan +1,00 och -1,00. Ju högre positivt värde desto starkare samband mellan vänsterposition och avveckling av kärnkraften respektive mellan högerposition och att använda kärnkraften. De svarandes vänster-högerposition har mätts med en subjektiv femgradig skala med svarsalternativen klart till vänster, något till vänster, varken vänster eller höger, något till höger, klart till höger.
- 8 Korrelationen mellan intresse för miljöfrågor och åsikt om kärnkraften är +0,48. Ju större miljöintresse desto mer negativ till kärnkraft.
- 9 Valundersökningarna genomförs av Valforskningsprogrammet vid Göteborgs universitet i samverkan med Statistiska Centralbyrån (SCB).
- 10 Fördelningen mellan andelen avveckla/använd/ingen åsikt i de olika partier-
nas sympatisörgrupper ser ut som följande i SOM-undersökningen 2022: V 68/22/10, S 43/41/16, MP 72/12/16, C 40/43/17, L 24/70/6, KD 16/71/13, M 11/80/9, SD 10/81/9. Notera de jämna resultaten för S respektive C.
- 11 SVT/Valu är vallokalsundersökningar som genomförs i utvalda vallokaler och i lokaler för förtidsröstning i samband med nationella val, europaparlamentsval och nationella folkomröstningar.

Referenser

- Holmberg, Sören (1978). Pressen och kärnkraften. En studie av nyhetsförmedling och debatt i 20 tidningar under 1976 års valrörelse. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 1978(4):211–238.
- Holmberg, Sören (1988). *Svenska folkets åsikter om kärnkraft och slutförvaring efter Tjernobyl*. Stockholm: Statens kärnbränslenämnd.
- Holmberg, Sören (2022). Ständigt denna kärnkraft. I Ulrika Andersson, Henrik Oscarsson, Björn Rönnerstrand & Nora Theorin (red) *Du sköra nya värld*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

- Holmberg, Sören, Westerståhl, Jörgen & Karl Branzén (1977). *Väljarna och kärnkraften*. Stockholm: Publica.
- Holmberg, Sören & Olof Petersson (1980). *Inom felmarginalen. En bok om politiska opinionsundersökningar*. Stockholm: Publica.
- Holmberg, Sören & Kent Asp (1984). *Kampen om kärnkraften*. Stockholm: Publica.
- Holmberg, Sören & Per Hedberg (2019). *Swedish Opinions on Different Energy Sources*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.
- Holmberg, Sören, Näsman, Per, Oscarsson, Henrik, Pettersson, Mikael & Per Tryggvason Oleskog (2023). *Väljarna avgör*. Stockholm: Sveriges Television.
- Korpi, Walter (1980). Kärnkraften och politikens dimensioner. *Sociologisk forskning*, 3–4.
- Petersson, Olof (1977). *Väljarna och valet 1976*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Retriever *Mediearkivet* (2023). Stockholm.
- SOU 2017:2 (2017). *Kraftsamling för framtidens energi*. Betänkande av Energikommisionen. Stockholm: Wolter Kluwers.
- Vedung, Evert (1979). Kärnkraften ger ny blockbildning i politiken. *Tvärnsnitt*, nr 1.

